

Anna Malicka-Kleparska

Katolicki Uniwersytet Jana Pawła II

Al. Racławickie 14

20-609 Lublin

15.01.2023

Recenzja rozprawy doktorskiej Tatsiany Sorokiny-Sokołowskiej pt. 'Emotions. Metaphors in English and Russian Idiomatic Expressions. A Cognitive Linguistic perspective.'

Rozprawa doktorska Tesiany Sorokiny-Sokołowskiej jest obszernym studium idiomatyki języka rosyjskiego, opartym na materiale zebrany z korpusu językowego, więc w moim pojęciu dobrze dobrany materiał, oddającym, o ile to jest możliwe, użycie idiomów w języku naturalnym, przy ekonomicznym wykorzystaniu czasu pracy badacza. W tym miejscu jednak muszę zaznaczyć, że temat pracy nie do końca pokrywa się z materiałem pracy. W temacie na pierwszym miejscu postawiono metaforę w angielskim, podczas gdy naprawdę autorka analizuje idiomy metaforyczne w języku rosyjskim, podając ich odpowiedniki (możliwie bliskie) w języku angielskim, a czasem również w innych językach. Oczywiście duża część teorii, jaką autorka się posługuje to literatura oparta na materiale języka angielskiego, i być może tym autorka kierowała się w wyborze tytułu pracy, jednak według mnie w wersji drukowanej autorka powinna swój tytuł przemyśleć. Na nacisk położony na język rosyjski w tej pracy wskazuje również to, że autorka posługuje się korpusem języka rosyjskiego, a nie angielskiego, lub obu języków, co stanowi pewną metodologiczną dysproporcję w stosunku do tematu pracy.

Praca napisana jest w językoznawczej tradycji gramatyki kognitywnej i po większej części opiera się na teorii metafory konceptualnej Lakoff'a i Johnsona, na teorii przestrzeni mentalnych Fauconier'a i na

teorii kognitywnej semantyki Talmy'ego, co wydaje mi się wyborem trafnym i pozwalającym na uzyskanie interesujących rezultatów w zakresie analizy idiomatyki języka.

Autorka wykazuje w pracy, że zapoznała się z ogromem literatury, zarówno należącej do nurtu badawczego Zachodu, jak też do tradycji językoznawczej rosyjskiego obszaru językowego. Część teoretyczna pracy, oparta na istniejących źródłach stanowi mniej więcej 2/3 objętości rozprawy, więc może nieco zbyt dużo w stosunku do badań własnych autorki. Z drugiej strony jednak zdanie sprawy z dwu różniących się znacznie tradycji językoznawczych być może uzasadnia istnienie takich właśnie proporcji. Rozważania teoretyczne zajmują się takimi tematami, jak, co to jest język, czym są idiomy, jak mają się do siebie tak fundamentalne pojęcia jak koncept, referent, czy signifier i wiele innych, istotnych dla przeprowadzanej analizy.

W pracy pojawia się pewien problem metodologiczny, już wcześniej przeze mnie sygnalizowany.

Mianowicie, o ile dla danych rosyjskich autorka opiera się zarówno na materiale słownikowym, jak i korpusowym, o tyle dla materiału angielskiego posługuje się tylko słownikami. Taka dysproporcja w doborze materiału wydaje się nieuzasadniona, ponieważ korpusy językowe języka angielskiego, takie jak the *British National Corpus*, są powszechnie dostępne i bezpłatne. Są one może nieco trudniejsze w użyciu, ponieważ inaczej niż w przypadku *Narodowego Korpusu Rosyjskiego*, wymagają konstruowania zapytań przy użyciu notacji danej wyszukiwarki, podczas gdy korpus rosyjski ma bardzo łatwy gotowy system wyszukiwania, jednak nie są to trudności nie do pokonania.

Rozdział I zatytułowany 'State of the Art' wprowadza czytelnika w świat najważniejszych pojęć mających zastosowanie w pracy, a w szczególności autorka skupia się na samym pojęciu idiomu w różnych teoretycznych podejściach. Podejścia te są według mnie wybrane trafnie, jednak mam pewne zastrzeżenia do konstrukcji tego rozdziału. Mianowicie autorka po kolei omawia poglądy różnych autorów i nie pokusiła się po większej części (do sekcji 4 włącznie) o ich krytyczne porównanie, czy też uzyskanie interesującej syntezy tych poglądów. Jednak rozdział ten wykazuje odczytanie autorki w istniejącym materiale teoretycznym i badawczym z zakresu idiomatyki. Znacznie

bardziej syntetycznie potraktowane są natomiast poglądy kognitywistów na istotę idiomów. Tu praca daje nam jasny ogłęd tych poglądów, stawiając w ich centrum znaczenie metafory (czy metonimii) dla powstawania i rozumienia idiomów. Mniej podoba mi się natomiast sekcja 1.6.2: 'Emotion Metaphors', gdzie autorka dotyka teorii czterech humorów, która nie prowadzi do niczego istotnego w dalszej części tej sekcji, czy też pracy jako całości, a przechodzi nagle do poglądów Kövecsesa, które nijak się mają do teorii humorów. Przykłady tego autora wprowadza właściwie bez żadnego wstępu i bez dalszego komentarza. Następnie autorka cytuje schemat ważny dla chińskiego, bez przeprowadzenia jakiegoś porównania z analizowanymi przez siebie językami – w związku z tym nie wiadomo czemu ten schemat ma służyć i czego dowodzić. Nie wiadomo też dlaczego po sekcji poświęconej podejściom kognitywistycznym do idiomów nagle znajdujemy sekcję poświęconą gramatyce konstrukcji. Ponieważ autorka pisze pracę kognitywistyczną, wydawać by się mogło, że kognitywizm zostanie ujęty na początku lub na końcu rozdziału poświęconego idiomom. Sekcja 'Summary' być może powinna znaleźć się na początku tego rozdziału, co pozwoliłoby czytelnikowi zrozumieć myśl jego organizacji. W tym rozdziale czytelnik też spodziewałby się jakichś wskazówek, jaką teorię idiomów autorka preferuje, lub jaką zamierza zastosować w tej pracy.

Rozdział II stanowił dla mnie wyzwanie, ponieważ literatura obszaru rosyjskojęzycznego jest mi mniej znana, a taką znajomość autorka wydaje się zakładać. W rozdziale tym znajdujemy sporo nowych, niewyjaśnionych terminów. Oprócz tego czytelnik (nawet znający rosyjski jako język wyuczony) boryka się z problemami z interpretacją przykładów rosyjskich. Autorka przytacza klasyfikację Melćuka i Zolkowskiego, podając tylko nazwy zasad, i przykłady, nie wyjaśniając, co one oznaczają. Przykłady same w sobie nie są wystarczające. Podobnie *internal and inner forms* Melerevicha nie są wyjaśnione w żaden sposób. Podobnie z terminami Potebni: *sensualism*, *solipsism* i *phenomenology*.

Z uwag drobniejszych: nie rozumiem analogii przeprowadzonej pomiędzy *clud* w rosyjskim i *tęczą* w polskim na str. 57. Nie rozumiem tłumaczenia i sensu podania przykładu *kak v kremne ogon' ne viden, tak v cheloveke dusha*.

W tym rozdziale jest sporo cytatów oryginalnych myśli różnych autorów, które nie są komentowane, a same w sobie wymykają się mojemu rozumieniu, np. cytaty z Vygotskiego. Szersze znaczenie przykładów *I broke my nose by the tree, he was hiding behind the tree* nie jest wyjaśnione na str. 60. Piękny obraz kredensu ze str. 61 nie przedstawia jednak biblioteczki, wbrew twierdzeniom autorki. Na str. 84 przytoczony wiersz Blocka nie ilustruje relacji *Content for container*, a wręcz odwrotną *Container for content*.

Najogólniej, autorka zakłada w tym rozdziale doskonałe przygotowanie czytelnika do jego odbioru, co w moim przypadku okazało się nietrafionym założeniem. Rozdział ten imponuje jednak szeroką znajomością literatury rosyjskojęzycznej przedmiotu badań.

Rozdział III 'The Nature of Cognitive Semantics' wprowadza ważne i podstawowe pojęcia gramatyki kognitywnej, rozpoczynając od krótkiego przedstawienia historii tej gramatyki, przechodząc do omówienia istotnych terminów, takich jak *linguistic sign*, *semiotic triangle*, *composition* i *compositionality*, *analysability*, *constructional schema*, metafora konceptualna, metonimia, i inne, a także odnosi znaczenie tych terminów do sfery emocji. Rozdział skonstruowany jest jasno, tłumaczenia terminów i operacji wystarczające i dobrze udokumentowane. Autorka wykazuje się łatwym poruszaniem w niełatwej materii gramatyki kognitywnej.

Rozdział IV 'Cognitive Idiomaticity, Idiomatic Creativity' poświęcony jest analizie w ramach teorii kognitywnej idiomów poświęconych emocjom. W szczególności autorka opiera się na teorii Talmego operującej pojęciem *FORCE schema*, w którym to schemacie rozważane są wzajemne relacje *Agonisty* i *Antagonisty*. W olbrzymim skrócie, siłą sprawczą (wywołującą emocję) jest *Antagonista*, tej sile sprawczej poddany jest *Agonista*, który jej ulega lub też nie. Działanie tych sił i ich wzajemne wektory wyrażone są w schematach siły, językowo wyrażanych przez metafory emocji. Najogólniej trzy

sytuacje mogą być wyrażone w tej walce sił: Agonist opiera się skutecznie emocji, Agonista poddaje się emocji, Agonista pozostaje pasywny w walce i albo emocja przeważa lub nie (str.134). Autorka analizuje i ilustruje szeroki materiał z języka rosyjskiego (podając odpowiedniki angielskie) proponując różne schematy dla różnych emocji, np. gniew jako Antagonista, miłość jako Antagonista, szczęście jako Antagonista i smutek jako antagonistą. Poszczególne idiomy ilustrują różne wyniki tej walki pomiędzy Agonistą i Antagonistą. Ten rozdział napisany jest klarownie i spójnie, a na zakończenie autorka podsumowuje własne konkluzje wywodzące się z analizowanego materiału.

Uwagi drobne: Przed wydaniem praca powinna być poddana starannej edycji. Znajduje się w niej sporo błędów edycyjnych, np. niekonsekwentne stosowanie kursywy. Poniżej podaję inne wybrane błędy edycyjne.

Na stronie 133 autorka oferuje swoje tłumaczenie czym jest struktura 'force-dynamics'. Wydaje mi się, że interpretacja tłumaczenia oferowanego przez autorkę nie oddaje sensu podanego cytatu Kövecses'a (2000).

Nie rozumiem następującego rozumowania: 'Since Causes are conceptualized as forces, we can treat Causes and Forces as two opposing forces.' Dlaczego tak się ma dziać?

Nie znalazłam wytłumaczenia, co znaczy znak > w odpowiednim miejscu. Wytłumaczenie znajdujemy dopiero w przypisie 79, podczas gdy w schematach jest używany znacznie wcześniej w tekście.

Zloy kak sobaka według autorki wyraża 'indignation'. Nie rozumiem dlaczego.

Na str. 94 *signatum* jest synonimiczne z *signifier*, a na str. 97 z *signified*.

Nie rozumiem jak przykłady na str. 23-24 mają dowodzić zróżnicowania idiomów, jeśli wszystkie transformacje zdań w pracy są cytowane jako gramatyczne.

s. 14 Lista charakterystyk idiomów przytacza te właściwości w formie rzeczownikowej, natomiast w ostatnim punkcie nagle występuje struktura werbalna.

s. 17 – a particular kind of lexical in which – element leksykalny?

- Powinno być *Fernando's, meanings*

Przypis 2. Powinno być *some problems*.

s. 18 *enough is enough* powinno być kursywą

- powinno być *took little notice*

s. 28 – powinno być *various types of idioms*

29 – powinno być *boundaries are clear-cut'*

s.35 – nie ma kursywy w przykładach i., ii, iii

s. 37 – powinno być *In the cognitive approach*

s. 58 powinno być *which, sadly, hasn't*

s. 86 powinno być *that has inspired*

s. 102 Powinno być *it is precisely*

s. 129 Powinno być *acquire*

s. 152 Powinno być *where the Ago and the Ant are opposing each other*.

s. 157 Powinno być *in the following expressions*:

W Referencjach brak niektórych pozycji, które cytowane są w tekście pracy, np. Chomsky 1980, 1965.

Podsumowując, praca wykazuje dobrą znajomość przedmiotu rozprawy w oparciu o szeroką literaturę językoznawczą, zarówno rosyjsko-, jak i angielskojęzyczną. Analiza przeprowadzona jest klarownie i przekonująco, a wnioski wynikają z przeprowadzonej analizy.

Niniejsza rozprawa doktorska spełnia wymogi stawiane rozprawom tego typu i może stanowić podstawę do dalszego procedowania przewodu doktorskiego.

Anna Malicka-Kleparska

Prof. dr hab. Anna Malicka-Kleparska